

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

นับตั้งแต่ พ.ศ.2470 ที่วิทยุกระจายเสียงได้เริ่มดำเนินการในประเทศไทย ด้วยพระดำริของพลเอกพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าบุรฉัตรไชยากร กรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน สื่อวิทยุกระจายเสียงถือว่าเป็นสื่อของรัฐ (media of the state) ที่รัฐเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ (state property) แต่เพียงผู้เดียว (state monopoly) ดังนั้น รัฐจึงมีสิทธิและเสรีภาพในการใช้วิทยุกระจายเสียงเพื่อประโยชน์ในทางการเมืองและเศรษฐกิจของรัฐ รวมทั้ง การนำคลื่นวิทยุกระจายเสียงอันถือว่าเป็นทรัพยากรสาธารณะตามแนวคิดในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ไปจัดสรรในแบบอำนาจนิยมอุปถัมภ์และทุนนิยมอภิสิทธิ์ ทำให้ส่วนราชการและธุรกิจเอกชนขนาดใหญ่บางกลุ่มสามารถร่วมกันผูกขาดกิจการวิทยุกระจายเสียงดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน (อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์. 2542 : 339-340)

สภาพการณ์ข้างต้น เริ่มปรากฏแนวโน้มการเปลี่ยนแปลง ตั้งแต่วันที่ 11 ตุลาคม 2540 เป็นต้นไป วันที่ประเทศไทยประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ด้วยบทบัญญัติในมาตรา 40 ที่บัญญัติว่า

“ ความดีที่ใช้ในการส่งวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และวิทยุโทรคมนาคม เป็นทรัพยากรสื่อสารของชาติเพื่อประโยชน์สาธารณะ

ให้มีองค์กรของรัฐที่เป็นอิสระ ทำหน้าที่จัดสรรคลื่นความถี่ตามวรรคหนึ่ง และกำกับดูแลกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และวิทยุโทรคมนาคม ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การดำเนินการตามวรรคสองต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของประชาชน ในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ทั้งในด้านการศึกษา วัฒนธรรม ความมั่นคงของรัฐ และประโยชน์สาธารณะอื่นๆ รวมทั้งการแข่งขันโดยเสรีอย่างเป็นธรรม ”

ปัจจุบัน ร่างพระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกัับดูแลกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม พ.ศ..... ได้ผ่านขั้นตอนการพิจารณาของรัฐสภาเรียบร้อยแล้ว เมื่อวันที่ 12 มกราคม พ.ศ.2543 และประกาศในราชกิจจานุเบกษาเมื่อวันที่ 7 มีนาคม 2543 ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 8 มีนาคม 2543 เป็นต้นไป

และในมาตรา 24 ของร่างพระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกัับดูแลกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และ กิจการโทรคมนาคม พ.ศ..... ได้กล่าวถึงการจัดสรรคลื่นความถี่ให้ภาคประชาชนได้ใช้ โดยคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์แห่งชาติ (กสช.)จะเป็นผู้กำหนดหลักเกณฑ์ และจะต้องจัดสรรให้มีสถานีวิทยุกระจายเสียงและสถานีวิทยุโทรทัศน์ประจำจังหวัด สำหรับการกระจายข้อมูลข่าวสารของประชาชนเพื่อการพัฒนาในด้านต่างๆและส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างประชาชนในท้องถิ่นอย่างทั่วถึงและเพียงพอ รวมทั้งลักษณะการใช้คลื่นความถี่ต้องดำเนินการโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์สาธารณะและไม่แสวงหากำไรในทางธุรกิจ

ในขณะเดียวกัน แผนพัฒนาสื่อสารมวลชน เทคโนโลยีสารสนเทศ และโทรคมนาคม เพื่อการพัฒนาคนและสังคม (พ.ศ.2542 - 2551) ซึ่งได้จัดทำขึ้นโดยคณะกรรมการวางแผนพัฒนาสื่อสารมวลชนและสารสนเทศเพื่อการพัฒนาคนและสังคม ในสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และได้รับความเห็นชอบอนุมัติประกาศใช้จากคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2542 นั้น ได้กำหนดเป้าหมายหลักโดยคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของประชาชนในระดับชาติและระดับท้องถิ่นตามรัฐธรรมนูญมาตรา 40 ดังนี้

1. กำหนดสัดส่วนเนื้อหาสาระของรายการวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์เพื่อการพัฒนาคนและสังคม (รายการเพื่อการศึกษา วัฒนธรรม ความมั่นคงของรัฐและประโยชน์สาธารณะอื่น) อย่างน้อยร้อยละ 50
2. กำหนดสัดส่วนของผู้ที่ได้รับใบอนุญาตประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ โดยแบ่งเป็นภาครัฐ ซึ่งครอบคลุมภาครัฐ การรัฐวิสาหกิจ องค์การมหาชน และการปกครองส่วนท้องถิ่น ร้อยละ 40 ภาคองค์กรพัฒนาเอกชนและชุมชน ร้อยละ 20 และภาคธุรกิจเอกชน ร้อยละ 40
3. มีสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนระดับจังหวัดอย่างน้อย จังหวัดละ 1 สถานี รวมทั้งให้มีสถานีวิทยุโทรทัศน์ชุมชนด้วย

4. ประชาชนอย่างน้อยร้อยละ 80 ของประเทศ มีนิสัยรักการอ่าน มีการสื่อสารผ่านเครือข่ายคอมพิวเตอร์ได้ทั่วถึงทุกตำบล และร้อยละ 20 ของประชาชนทั้งประเทศมีโอกาใช้อินเทอร์เน็ต
5. มีองค์กรประชาชนที่สามารถควบคุม ตรวจสอบและปกป้องคุ้มครองสิทธิของผู้รับและผู้ใช้สื่อได้อย่างเข้มแข็งทั้งระดับชุมชนและระดับชาติ

พระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการดูแลกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคม พ.ศ.2543 นี้ นับเป็นครั้งแรกที่มีการเปลี่ยนแปลงการจัดการด้านกิจการวิทยุกระจายเสียง ซึ่งเป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 อันจะนำไปสู่การจัดสรรคลื่นความถี่วิทยุกระจายเสียงเพื่อดำเนินการวิทยุกระจายเสียงชุมชน (community radio) ในทุกจังหวัดตามที่กฎหมายบัญญัติ จึงนับได้ว่าเป็นครั้งแรกในประเทศไทยที่องค์กรชุมชนท้องถิ่นจะได้เข้ามาบริหารจัดการสถานีวิทยุกระจายเสียงเพื่อชุมชน

ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวข้างต้นก่อให้เกิดความตื่นตัวในวงการสื่อสารมวลชนอย่างมาก ได้มีการดำเนินการต่างๆ เพื่อเป็นการรองรับความเปลี่ยนแปลงครั้งนี้ โดยกรมประชาสัมพันธ์ได้จัดทำโครงการ “วิทยุชุมชน กับคน อปม.” (อาสาสมัครประชาสัมพันธ์ประจำหมู่บ้าน) เป็นโครงการนำร่องวิทยุชุมชนขึ้น

โครงการ “วิทยุชุมชนกับคน อปม.”

โครงการวิทยุชุมชนของกรมประชาสัมพันธ์เริ่มต้นจากการจัดอบรมอาสาสมัครประชาสัมพันธ์ประจำหมู่บ้าน (อปม.) ทั่วประเทศ จำนวน 6,942 คน โดยให้ อปม.เหล่านี้เป็นตัวแทนของชุมชนและทำหน้าที่ในฐานะสื่อบุคคลถ่ายทอดข่าวสารและสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างรัฐบาลกับประชาชน ดังนั้นเพื่อให้สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยประจำจังหวัดต่างๆ ของกรมประชาสัมพันธ์ได้เป็นช่องทางสนับสนุนการดำเนินงานของอปม. กรมประชาสัมพันธ์ได้จัดทำ โครงการ “วิทยุชุมชนกับคน อปม.” ขึ้น โดยมีเป้าหมายให้ อปม.เหล่านี้ได้มีส่วนร่วมในการใช้สื่อวิทยุกระจายเสียงสนับสนุนช่วยเหลือสังคมด้วยการให้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชนทั่วไป และยังเป็น การดำเนินการที่สอดคล้องกับ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 40 ซึ่งจะต้องจัดสรรคลื่นความถี่โดยคำนึงถึงประโยชน์ของประชาชนในระดับชาติและระดับท้องถิ่น

โครงการวิทยุชุมชนกับคน อปม.เป็นการจัดทำรายการวิทยุที่มีวัตถุประสงค์เพื่อสนองตอบความต้องการและสะท้อนความคิดเห็นของชุมชนอย่างแท้จริง ด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชนในรูปแบบของ "วิทยุชุมชน" ให้เป็นสื่อชุมชน โดยชุมชน เพื่อชุมชน โดยให้สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยประจำจังหวัดจัดสรรเวลาทุกวันๆละ 1 ชั่วโมง เป็นอย่างน้อย

การดำเนินการในระยะแรกของโครงการวิทยุชุมชนกับคน อปม.นั้น จัดทำเป็นโครงการนำร่อง 19 จังหวัดทั่วประเทศ โดยพิจารณาคัดเลือกจากความพร้อมและความสมัครใจของผู้ดำเนินการสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยประจำจังหวัด และ **จังหวัดแม่ฮ่องสอนได้สมัครเข้าร่วมโครงการฯ เป็นตัวแทนของสำนักประชาสัมพันธ์เขต 3 (ภาคเหนือตอนบน)**

การดำเนินการ

โครงการวิทยุชุมชนกับคน อปม.กำหนดระยะเวลาดำเนินการระหว่างเดือนพฤษภาคม – กันยายน 2541 โดยได้รับจัดสรรงบประมาณเป็นค่าใช้จ่ายในการบริหารโครงการฯ สถานีละ 15,000 บาท ตามโครงการฯนี้ ได้กำหนดให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการ 2 ระดับ คือ

1. คณะอนุกรรมการดำเนินการโครงการวิทยุชุมชนประจำจังหวัด จำนวนไม่เกิน 15 คน แต่งตั้งโดยผู้อำนวยการสำนักประชาสัมพันธ์เขต ให้ทำหน้าที่ในเชิงนโยบาย การบริหารจัดการ เป็นแหล่งข้อมูล และเป็นที่ปรึกษาทางวิชาการ
2. คณะทำงานโครงการวิทยุชุมชนประจำจังหวัด จำนวน 15-20 คน แต่งตั้งโดยผู้อำนวยการสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยในจังหวัดนั้น ทำหน้าที่ปฏิบัติงานผลิตรายการ การปฏิบัติงานร่วมกับชาวบ้านในการส่งข่าวสารเผยแพร่ในรายการ รวมทั้งสะท้อนความรู้สึกรู้สึกนึกคิดและความต้องการข่าวสารท้องถิ่นจากชาวบ้านโดยตรง

การประเมินผลโครงการวิทยุชุมชนกับคน อปม.ของกรมประชาสัมพันธ์

หลังจากสิ้นสุดโครงการฯตามระยะเวลาที่กำหนด คือ เดือนกันยายน 2541 กรมประชาสัมพันธ์ได้จัดการประชุมเชิงปฏิบัติการเมื่อวันที่ 1-2 ตุลาคม 2542 ที่โรงแรมลายทอง จังหวัดอุบลราชธานี เพื่อประเมินผลโครงการวิทยุชุมชนกับคน อปม.เพื่อทราบผลการดำเนินงานของโครงการนี้ เพื่อการปรับปรุง พัฒนาและขยายผลให้กว้างขวางออกไป

จากการประเมินผลการดำเนินการวิทยุชุมชนตามโครงการฯ ปรากฏว่า วิทยุชุมชนในแต่ละจังหวัดมีรูปแบบที่หลากหลาย ทั้งในเรื่องของการจัดตั้งคณะกรรมการและเนื้อหาของรายการ แต่สิ่งที่เหมือนกันและเป็นจุดเด่นของวิทยุชุมชนคือการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน มีการใช้สื่อวิทยุในการแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชน เช่น

- จังหวัดจันทบุรี มีการใช้วิทยุชุมชนเป็นสื่อในการแก้ปัญหาในช่วงที่เกิดอุทกภัย ซึ่งได้ผลดีมากเป็นที่ยอมรับของประชาชนในจังหวัด
- จังหวัดนครราชสีมา ใช้วิทยุชุมชนในการเผยแพร่ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการประกอบอาชีพ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีพของประชาชนในภาวะวิกฤตเศรษฐกิจนี้
- จังหวัดอุบลราชธานี มีรายการวิทยุชุมชนที่หลากหลายรูปแบบ เช่น “ข่าวบ้านเฮา” “เบิ่งบ้านเบิ่งเมือง” “เฮ็ดอยู่เฮ็ดกิน” และ “วิถีไท” โดยบางครั้งมีการจัดรายการในพื้นที่ในลักษณะรายการสด
- จังหวัดสุพรรณบุรี ขยายเวลาการออกอากาศวิทยุชุมชนเป็น 3 ชั่วโมง เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนอย่างเต็มที่
- จังหวัดบุรีรัมย์ มีเครือข่ายอาสาสมัครวิทยุชุมชนที่ประกอบด้วย อาสาสมัครประชาสัมพันธ์ประจำหมู่บ้าน (อปม.) และอาสาสมัครอื่นๆที่สนใจในกิจการวิทยุชุมชน ทำให้งานวิทยุชุมชนของจังหวัดบุรีรัมย์ได้ผลเป็นที่น่าพอใจ

หลายจังหวัดที่ดำเนินการวิทยุชุมชน ต่างก็มีผลงานที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม แต่ก็ยังมีบางจังหวัดที่ประสบปัญหาอุปสรรคอยู่ เช่น จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งมีความได้เปรียบสูงในลักษณะของชุมชนปิด แต่ผลที่ออกมายังไม่ชัดเจน เพราะมีปัญหาในเรื่องเครื่องส่งวิทยุและความร่วมมือของชุมชน ซึ่งต้องแก้ไขปรับปรุงต่อไป (จรรยา ไชยศร, 2542 : 18)

การดำเนินการโครงการวิทยุชุมชน คน อปม. ของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็น 1 ใน 19 จังหวัดนำร่องที่ได้เข้าร่วมโครงการวิทยุชุมชน คน อปม. โดยได้ดำเนินการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการโครงการวิทยุชุมชนประจำจังหวัด และ คณะทำงานโครงการวิทยุชุมชนประจำจังหวัด (ดูภาคผนวก ก.) สำหรับรายการวิทยุชุมชนนั้น ได้ดำเนินการดังนี้

1. จัดสรรเวลาออกอากาศรายการวิทยุชุมชน ชื่อรายการที่แม่ฮ่องสอน ทางคลื่นความถี่ F.M.104 MHz. วันจันทร์ - วันศุกร์ เวลา 11.10 – 12.00 น.

2. กลุ่มเป้าหมาย คือ ประชาชนที่อยู่ในเขตเทศบาลเมืองและตำบลใกล้เคียงที่สามารถรับฟังคลื่นความถี่ F.M.104 MHz.ได้
3. เนื้อหารายการ เป็นข่าวสารทั่วไป ข่าวท้องถิ่น เรื่องน่ารู้ทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับประชาชน รวมถึงขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่นของแม่ฮ่องสอน
4. ผู้ดำเนินรายการหลัก
  - นายประดิษฐ์ แก้วละเอียด
  - นางนพวรรณ วัฒนจินดา
  - นางสาวสุรางค์ บารมี
  - นางพรพรรณ บุญสุข

5. รูปแบบรายการเป็นนิตยสารทางอากาศ แบ่งเป็น 3 ช่วง คือ

ช่วงที่ 1 ช่วงข่าว “แม่ฮ่องสอนวันนี้” (ประมาณ 15 – 20 นาที) นำเสนอข่าว เหตุการณ์สำคัญๆ

ผู้รับผิดชอบดำเนินรายการและจัดทำข่าว

- นายชีวิน ศรีธธา
- นายปิยะศักดิ์ พรหมแบน
- นายวิรัตน์ นันทะพรพิบูลย์

ช่วงที่ 2 ช่วงสนทนา “สายตรงจากคนฟัง” นำเสนอประเด็นปัญหา หรือเรื่องราวที่ได้รับความสนใจ รวมทั้งสาระบันเทิงต่างๆ โดยเชิญวิทยากรมาร่วมสนทนาด้วย ผู้รับผิดชอบดำเนินรายการ คือ นายบุญเลิศ อัครชาติกุล

ช่วงที่ 3 ช่วงเปิดตำนาน นำเสนอเกี่ยวกับประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญาชาวบ้านในท้องถิ่น

ผู้รับผิดชอบดำเนินรายการ คือ นายประเวช คำสวัสดิ์

การจัดรายการตามโครงการวิทยุชุมชนกับคน อปม.ของจังหวัดแม่ฮ่องสอนนั้น ไม่ค่อยได้รับความร่วมมือจากชุมชนเท่าที่ควรโดยเฉพาะอย่างยิ่งการร่วมจัดรายการ (จรรยา ไชยศร, 2542:18) ส่วนมากแล้วจะเป็นการดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่ของกรมประชาสัมพันธ์ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบหลัก ในด้านการตอบรับจากผู้ฟังรายการ ก็จะมีผู้ฟังโทรศัพท์เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นในรายการอยู่บ้าง รวมทั้งมีการส่งจดหมายเพื่อแสดงความคิดเห็น ร้องเรียน และขอประชาสัมพันธ์ข่าวบริการต่างๆ แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าผู้ฟังจะเป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในเขตอำเภอเมืองเป็น

ส่วนใหญ่ ทั้งนี้เนื่องจาก การส่งกระจายเสียงของ สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ระบบเอฟเอ็ม. 104 เมกกะเฮิร์ตต์นั้น มีกำลังส่ง 2.5 กิโลวัตต์ สามารถครอบคลุมพื้นที่เขตอำเภอเมืองทั้งหมด รวมทั้งอำเภอปางมะผ้าและขุนยวมเพียงบางส่วนเท่านั้น

ข้อสังเกตโครงการวิทยุชุมชนกับคน อปม.ของจ.แม่ฮ่องสอน

ผู้วิจัยเป็นข้าราชการกรมประชาสัมพันธ์ปฏิบัติหน้าที่ด้านการจัดรายการวิทยุมาไม่ต่ำกว่า 10 ปี มีความสนใจเป็นอย่างยิ่งต่อการจัดการวิทยุชุมชน โดยเฉพาะในแง่การเป็นสื่อที่ตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น และเมื่อพิจารณาจากการดำเนินการวิทยุชุมชนของกรมประชาสัมพันธ์ข้างต้นนั้น จะสังเกตได้ว่า ชุมชนส่วนใหญ่ในหลายพื้นที่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย ให้ความสนใจและเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการวิทยุชุมชนไม่แตกต่างกัน ส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอนที่ยังประสบปัญหาในการดำเนินการอยู่นั้น น่าจะมีสาเหตุมาจากสภาพทางภูมิศาสตร์และลักษณะทางประชากรศาสตร์ของจังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นสำคัญ

สภาพพื้นที่โดยทั่วไปของจังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นป่าทึบและเทือกเขาสูง โดยมีพื้นที่ป่า 12,046.9 ตารางกิโลเมตร หรือ 90.5 % ของพื้นที่ทั้งหมด ซึ่งเป็นปัญหาหนึ่งของการส่งวิทยุกระจายเสียง ส่งผลให้ไม่สามารถรับฟังได้อย่างชัดเจนและกว้างขวาง ซึ่งนับเป็นอุปสรรคขัดขวางความสนใจของชุมชนต่อรายการวิทยุชุมชนเช่นกัน

จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีจำนวนประชากร 230,031 คน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวไทยภูเขา ตามสถิติประชากรปี 2540 แบ่งเป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ

1. กลุ่มชาวไทยภูเขา 5 เผ่า คือ กะเหรี่ยง มูเซอ ลีซอ ลีวะ และ แม้ว
ในจำนวน 51 % ของประชากรจังหวัด
2. คนพื้นราบ คือ ชาวไทยใหญ่ และ คนจากภูมิภาคอื่นๆ ที่เข้ามาตั้งรกราก
ในจำนวน 49 % ของประชากรจังหวัด

จะเห็นได้ว่าชุมชนของจังหวัดแม่ฮ่องสอนส่วนใหญ่เป็นชุมชนชาวไทยภูเขาที่มีขนบธรรมเนียม ประเพณี และภาษาที่แตกต่างจากชาวไทยพื้นราบทั่วไป ด้วยลักษณะประชากรที่แตกต่างจากจังหวัดอื่นๆเช่นนี้ อาจจะเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ผลของโครงการวิทยุชุมชน คน อปม.ของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดแม่ฮ่องสอนยังไม่ชัดเจน

ข้อมูลจากทำเนียบชุมชนบนพื้นที่สูง จังหวัดแม่ฮ่องสอน พ.ศ.2536 – 2537 ที่ดำเนินการสำรวจ โดย คณะกรรมการชาวเขา จังหวัดแม่ฮ่องสอน รายงานว่า

ชาวเขาในจังหวัดแม่ฮ่องสอนอาศัยอยู่ในพื้นที่ทุกอำเภอของจังหวัด รวมจำนวน 570 หมู่บ้าน / กลุ่มบ้าน 18,006 หลังคาเรือน 20,478 ครอบครัว 96,533 คน ในจำนวนนี้ ชาวเขาเผ่ากระเหรี่ยงเป็นเผ่าชาวเขาที่มีจำนวนประชากรมากเป็นอันดับหนึ่งของจำนวนชาวเขาในจังหวัด โดยมีจำนวนประชากรถึง 76,372 คน และอาศัยอยู่ในพื้นที่ทุกอำเภอของจังหวัด ชาวเขาที่มีจำนวนน้อยที่สุด คือ ชาวเขาเผ่ามั่ว หรือ ม้ง ซึ่งมีเพียง 13 หมู่บ้าน/กลุ่มบ้าน 267 หลังคาเรือน 421 ครอบครัว 2,740 คน แต่กระจายอาศัยอยู่ในพื้นที่ถึง 6 อำเภอ

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนประชากรชาวเขาในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ที่	เผ่า	จำนวนหมู่บ้าน	จำนวนหลังคาเรือน	จำนวนครอบครัว	จำนวนประชากร	ร้อยละของประชากร
1	กะเหรี่ยง	479	14,655	16,355	76,372	79.11
2	มูเซอ	30	922	1,148	5,417	05.61
3	ลีซอ	18	906	1,054	5,065	05.25
4	ลีวะ	14	848	1,065	5,143	05.33
5	มั่ว	13	267	421	2,740	02.84
6	ไทยใหญ่	16	408	435	1,796	01.86
	รวม	570	18,006	20,478	96,533	100.00

(รวมชาวไทยใหญ่ที่ไม่ถือเป็นชาวเขาแต่อาศัยอยู่บนพื้นที่สูงด้วย)

ตารางที่ 2 จำแนกหมู่บ้านชาวเขาแยกเป็นเผ่าตามอำเภอต่าง ๆ

ที่	เผ่า	เมือง	ขุนยวม	ปาย	แม่ลาน้อย	แม่สะเรียง	สบเมย	ปางมะผ้า
1	กะเหรี่ยง	71	62	25	67	140	112	2
2	มูเซอ	2	-	8	-	-	-	20
3	ลีซอ	-	-	12	-	-	-	6
4	ลีวะ	-	-	-	6	7	-	1
5	มั่ว	3	2	4	1	2	-	1
6	ไทยใหญ่	2	1	-	-	3	-	10
	รวม	78	65	49	74	152	112	40

ชุมชนชาวไทยภูเขาเป็นกลุ่มชนที่มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากชุมชนอื่นๆ ทั้งขนบธรรมเนียม ประเพณี และภาษาพูด จนถูกเรียกขานว่า "ชนกลุ่มน้อย" แต่ในความเป็นจริง ชาวไทยภูเขาเหล่านี้มีสัญชาติไทย อาศัยอยู่บนผืนแผ่นดินไทย ย่อมมีศักดิ์และสิทธิ์ในฐานะประชากรไทย ชุมชนชาวไทยภูเขาจึงถือเป็นองค์กรชุมชนในพื้นที่ เช่นเดียวกับองค์กรชุมชนทั่วไป งานวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาถึง การมีส่วนร่วมและบทบาทของผู้นำชุมชนชุมชนชาวไทยภูเขาที่จะมีต่อการจัดการวิถุชุมชน ซึ่งในอนาคตจะต้องมีการดำเนินการเต็มรูปแบบในฐานะสถานีวิถุกระจายเสียงชุมชนของจังหวัด ยิ่งไปกว่านั้น ยังถือเป็นกรณีศึกษาสำหรับการจัดการวิถุกระจายเสียงชุมชนในจังหวัดอื่นๆที่มีชุมชนชาวไทยภูเขาอาศัยอยู่

และเนื่องจาก แนวคิดของวิถุกระจายเสียงชุมชน เปิดโอกาสให้ผู้ฟังมีส่วนร่วมในการจัดรายการมากที่สุด ถึงขั้นบริหารรายการในรูปของคณะกรรมการ ดังนั้น ในการศึกษาวิจัยเรื่อง "การมีส่วนร่วมและบทบาทของผู้นำชุมชนชาวไทยภูเขา ในการจัดการวิถุชุมชนจังหวัดแม่ฮ่องสอน"นี้ จึงมุ่งศึกษาผู้นำชุมชนชาวไทยภูเขาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เขตบริการของสถานีวิถุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดแม่ฮ่องสอน คือ พื้นที่อำเภอเมืองและอำเภอปางมะผ้า โดยพิจารณาชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ที่สามารถรับฟังรายการได้ชัดเจนและไม่ห่างไกลจากเขตเมืองมากนัก สามารถเดินทางติดต่อกับสถานีฯได้ ซึ่งได้แก่ ชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยง มูเซอ ลีซอ และ แม้ว

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดการมีส่วนร่วมในการจัดการวิถุชุมชนของผู้นำชุมชนชาวไทยภูเขา จ.แม่ฮ่องสอน
2. เพื่อศึกษาบทบาทของผู้นำชุมชนชาวไทยภูเขาในการจัดการวิถุชุมชน จ.แม่ฮ่องสอน
3. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และแนวทางการแก้ไขปัญหาการจัดการวิถุชุมชน จ.แม่ฮ่องสอนของผู้นำชุมชนชาวไทยภูเขา

ปัญหาหน้าวิจัย

1. ผู้นำชุมชนชาวไทยภูเขาจะมีส่วนร่วมในการจัดการวิทยุชุมชน จ.แม่ฮ่องสอนหรือไม่ / อย่างไร
2. ผู้นำชุมชนชาวไทยภูเขามีสภาพอย่างไรในการจัดการวิทยุชุมชนของ จ.แม่ฮ่องสอน
3. ผู้นำชุมชนชาวไทยภูเขา มีปัญหา อุปสรรค และ แนวทางการแก้ปัญหาการจัดการวิทยุชุมชน จ.แม่ฮ่องสอน หรือไม่ / อย่างไร
4. ชุมชนชาวไทยภูเขาจะมีส่วนร่วมในการจัดการวิทยุชุมชนของ จ.แม่ฮ่องสอน หรือไม่ / อย่างไร

ขอบเขตการวิจัย

เนื่องจากจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีสภาพพื้นที่เป็นเทือกเขาสลับซับซ้อน ซึ่งเป็นปัญหาหนึ่งของการส่งวิทยุกระจายเสียง ดังนั้น ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตการศึกษาเฉพาะ ชุมชนชาวไทยภูเขาในเขต อำเภอเมือง และอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้แก่ มูเซอ แม้ว กะเหรี่ยงลีซอ ด้วยเหตุผลว่า พื้นที่อำเภอเมือง และอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นพื้นที่เขตบริการของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย สามารถรับฟังได้ชัดเจน และเนื่องจากวิทยุชุมชนมีแนวคิดหลัก คือ ต้องการการมีส่วนร่วมของชุมชน ชุมชนในพื้นที่อำเภอเมืองและอำเภอปางมะผ้า สามารถเดินทางติดต่อระหว่างสถานีวิทยุและชุมชนได้

ข้อจำกัดการวิจัย

เนื่องจากการจัดการวิทยุชุมชนเป็นเรื่องใหม่ที่ยังไม่เกิดขึ้นในสังคมไทย ความรู้ความเข้าใจของสังคมอาจจะยังไม่ชัดเจนนัก แต่คาดว่าจะมีการดำเนินการวิทยุชุมชนอย่างกว้างขวางในอนาคตอันใกล้ การศึกษาในครั้งนี้จึงเป็นการศึกษาในขั้นต้น ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินการวิทยุชุมชนในอนาคต

การศึกษาเอกสารเป็นการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจกับแบบแผนพฤติกรรมของชุมชนชาวไทยภูเขา เพื่อประกอบการวิเคราะห์ว่าจะมีผลหรือไม่ / อย่างไร ต่อการมีส่วนร่วมและบทบาทผู้นำชุมชนชาวไทยภูเขาในการจัดการวิทยุชุมชน จ.แม่ฮ่องสอนเท่านั้น

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

1. **วิทยุกระจายเสียงชุมชน หรือ วิทยุชุมชน** หมายถึง รูปแบบการกระจายเสียงของวิทยุท้องถิ่นที่มีกลุ่มเป้าหมายแคบและเฉพาะเจาะจง บริหารจัดการโดยคณะกรรมการที่เป็นตัวแทนจากชุมชนเป้าหมาย มีการสนับสนุนด้านการเงินที่มาจากท้องถิ่น ในลักษณะที่เป็นสถานีวิทยุกระจายเสียงของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดรายการมากที่สุด
2. **ชาวไทยภูเขา** หมายถึง ชนเผ่าที่อาศัยอยู่บนพื้นที่สูง มีภาษา ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมเป็นของตนเอง แต่ถือสัญชาติไทย
3. **เขตบริการ** หมายถึง พื้นที่ที่การกระจายเสียงครอบคลุมอยู่ สามารถรับฟังได้ชัดเจน
4. **สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย (สวท.)** หมายถึง สถานีวิทยุกระจายเสียงในสังกัดกรมประชาสัมพันธ์
5. **การมีส่วนร่วมในการจัดการวิทยุกระจายเสียงชุมชน** หมายถึง การเข้าร่วมในการดำเนินการวิทยุกระจายเสียงชุมชนในทุกขั้นตอน นับตั้งแต่เริ่มกำหนดแนวคิด จนถึง การเข้าดำเนินการ
6. **ผู้นำชุมชน (Opinion leader)** หมายถึง ผู้นำชุมชนที่ได้รับการแต่งตั้ง เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำความคิดที่ได้รับการยอมรับจากชุมชนส่วนใหญ่
7. **บทบาท (Role)** หมายถึง การประพฤติปฏิบัติตามฐานะตำแหน่งที่ได้รับให้ถูกต้องตามกฎหมายของสถาบันและสังคมนิยม ซึ่งตำแหน่งเป็นผลรวมของสิทธิและหน้าที่ สำหรับในการวิจัยนี้ หมายถึง หน้าที่และกิจกรรมต่างๆของผู้นำชุมชน ที่เข้าไปจัดการวิทยุกระจายเสียงชุมชน
8. **การจัดการวิทยุชุมชน (community radio management)** หมายถึง การดำเนินการเกี่ยวกับวิทยุกระจายเสียงชุมชนในขั้นตอนต่างๆตามหลักการวิทยุชุมชน (community radio) ได้แก่ การใช้สื่อในการบริการชุมชน การเข้าร่วมเป็นผู้ปฏิบัติงานในวิทยุชุมชน การผลิตรายการ การเข้าเป็นคณะกรรมการวางแผนและกำหนดนโยบายการบริหาร จนถึง การเป็นเจ้าของสถานีวิทยุกระจายเสียงของชุมชน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมและบทบาทของผู้นำชุมชนชาวไทยภูเขาในการจัดการวิทยุกระจายเสียงชุมชน จ.แม่ฮ่องสอน” นี้ จะเป็นกรณีศึกษาสำหรับการจัดการวิทยุกระจายเสียงชุมชนในจังหวัดอื่น ๆ ที่มีชุมชนชาวไทยภูเขาอาศัยอยู่ในพื้นที่ นอกจากนี้ ยังถือเป็นกรณีตัวอย่างของการศึกษาถึงแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนชาวไทยภูเขา ที่มีต่อกิจกรรมของสังคมส่วนรวม อันจะทำให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องและเหมาะสมในวงกว้างต่อไป